

DOI: 10.7596/taksad.v2i3.269

Necip Fazıl'ın “Aynadaki Yalan” Romanında Din ve Tasavvuf

Sema NOYAN*

Öz

Yazarın ilk romanı olan *Aynadaki Yalan*, Batı, Batılılaşma, din ve tasavvuf hakkında yoğun fikirlerin yer aldığı bir eserdir. Batı ve Batılılaşma ile ilgili zengin örneklerin yer aldığı romanda tasavvuf yoluna giren bir akademisyenin macerası anlatılır ve bu vesileyle tasavvuf ve şeriat konusu işlenir. Yazar, romanın başkahramanı Naci aracılığıyla insanlığın kurtuluşu için tek modelin İslam olduğu vurgusu yapar. Yazarın, bu romanında din ve tasavvuf hakkında ele aldığı fikirlerini başka yazılarında ve eserlerinde de görmek mümkündür. “İdeologya Örgüsü” ve “Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu” adlı çalışmaları buna örnek gösterilebilir. “Aynadaki Yalan”, bu fikirlerin bir derlemesi ve kurgu içinde sunulmasından ibarettir. Bir entelektüelin özüne dönüşünü konu edinen bu romanda ele alınan din ve tasavvuf kavramları araştırmada ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din, Tasavvuf, Roman, Aynadaki Yalan, Necip Fazıl Kısakürek.

Religious and Mystic Elements in The Novel “Aynadaki Yalan (The Lie in the Mirror)”

Abstract

The author's first novel *Aynadaki Yalan (The Lie in the Mirror)* is a work which analyzes a westernized Turkish intellectual. The work which involves rich ideas about West, being Westernized, religion, and mysticism, narrates the adventure of an intellectual turning back his own morals. By virtue of the protagonist, Naci, author gives the message that the

* Milli Eğitim Bakanlığı, sema-noyan@hotmail.com

only model and the order for mankind is Islam. It is possible to see the author's ideas about religion and mysticism, in his other essays and works. The novel goes parallel with the author Necip Fazıl's other works like "İdeology Örgüsü (Ideology Plot)" and "Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu (Western Contemplation and Islamic Mysticism)". Aynadaki Yalan (The Lie in the Mirror) consists of presenting an edited version and a compilation of the ideas in these works. It is determined that the studies made on the novel Aynadaki Yalan (The Lie in the Mirror) does not give detailed information in this aspect of the work, so in this study the importance of returning to self and tradition of a Turkish intellectual is emphasized laying stress on the concept of religion and mysticism.

Key Words: Religion, Mysticism, Sufism, The Lie in The Mirror.

Giriş

Necip Fazıl Kısakürek'in ilk romanı olan *Aynadaki Yalan* 1980 yılında Mayıs ayında yayımlanmıştır. Romanda 'Batı ve Batılılaşma' meseleleri yanında din ve tasavvuf konuları da işlenmiştir. Romanın başkişisi Naci, tasavvufu öğrenmek ve yaşayışını tasavvufa göre yeniden düzenlemek isteyen biridir. Yazar, romanda kendi şeyhi olan Abdülhâkim Arvasi Hazretlerinden ilk sûfilere kadar birçok velînin, tasavvufla ilgili sözlerine ve menkıbelerine yer verir. Eserde İmâm-ı Rabbânî Hazretlerinin adı ve *Mektubat* adlı eseri sıkça zikredilir. *Aynadaki Yalan* romanında tasavvufî bilgileri aktarmada en fazla tercih edilen nakil ve iktibas yolu dikkat çeker. Nakil yolu güvenilir olduğu için tasavvuf kültüründe çok kullanılır. Zîra Necip Fazıl, romanı vesilesiyle tasavvufun insanlığın nizamı için gerekli olduğunu ortaya koymaya çalışır. Necip Fazıl'ın tasavvufa yönelmesinde başta mürşidi olmak üzere romanda adı geçen velîlerin büyük payı olduğunu söylemek mümkündür. Ancak edebî eserlerde fikirler bir makale havası yaratacak şekilde yoğun ve kuru olarak verilmemelidir. Yazarın romanında ele aldığı konu ve düşünceler yine yazarın '*Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*' ve '*İdeology Örgüsü*' adlı kitaplarından alınmadır. Dolayısıyla *Aynadaki Yalan*, Necip Fazıl'ın önceki eserlerinde zikrettiği fikirlerin roman kalıbında yeniden dile getirilmesidir. Yazarın, fikir eserlerinde ele aldığı düşünceleri olduğu gibi romana yaymasının, romanın akıcılığını ve yapısını olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Romanda zaman ve mekân unsurlarının geri bırakıldığı, psikolojik tahlillere ve karakter tasvirlerine fazla yer verilmediği de dikkatlerden kaçmaz. Durali Yılmaz, romana dair bir makalesinde şöyle der: 'Romadaki kahramanlar, var olabilmek için çırpınıyorlar, ama bir türlü var olamıyorlar. Her biri belli bir fikri temsil etme çabasıdadırlar, fakat yazarın sabırsızlığı buna da müsaade etmiyor. Gerçi yazar, bir Gogol veya Ahmet Mithat gibi 'sayın okuyucular' diye söze karışmıyor ama kendinden başka bir kahramanın romanda boy göstermesine, serbestçe düşüncelerini açıklamasına tahammül edemiyor. Bir yığın bilgi ve fikri, roman kişilerinin üzerine amansız

bir yağmur gibi yağıdırıveriyor ve roman yer yer tamamen makaleye dönüşüyor. ¹ Yılmaz'a göre Necip Fazıl, kendi düşüncelerini birinci şahıs anlatımıyla verebilseydi, roman bir makale yığını olmaktan kurtulabilir ve Türk romanı eşsiz bir 'Naci' tipi kazanabilirdi. ² Orhan Okay ise, *Aynadaki Yalan* romanının ideolojik bir karakter gösterdiğini söyler ve şöyle devam eder: 'Eserin tezi, edebî değerinin çok üzerindedir ve âdeta her sayfasında varlığını hissettirir. Romanın bu tarafı, Necip Fazıl'ın siyasî, dinî ve sosyal fikirlerinin basit vaka ve diyaloglarla romanlaştırılmış hâlidir. ³

Romanın başkişisi Naci, edebiyat fakültesinde Felsefe asistanıdır. Doçentlik tezi hazırlamaktadır. Askerliği sırasında görevli gittiği bir köyde Hatçe adlı genç bir kızdan etkilenir. Hatçe'nin dedesi Husmen Ağa ile yaptığı sohbetlerden tat alarak onunla arkadaşlığını ilerletmeye karar verir. Naci, kendisinden yaşça büyük sosyete güzeli Belmâ Hanım'a âşıktır. Belmâ Hanım, âşıklarına kolay kolay teslim olmaz. Bu durum Naci'yi çıldırma noktasına taşır ve bir kriz anında kıskançlık etkisiyle Belma Hanım'a tokat atar. Bu süreçte bohem arkadaşlarıyla vakit geçirir. Mine, solcu olmaya çalışan ve kendini olduğundan farklı göstermeye çalışan bir kızdır. Naci'yle birliktelik yaşamak ister. Naci, her defasında onu aşağılayarak reddeder. Mine, sonunda Naci'den intikam alma peşine düşer. Husmen Ağa, Hatçe'nin hastalığı nedeniyle yardım almak için Naci'nin yanına gelir. Hatçe'yi Naci'nin tanıdığı bir profesör muayene eder. Lösemi olduğu anlaşılan Hatçe'nin çok az vakti kalmıştır. Hatçe, Naci'yi sevmektedir. Naci de Hatçe'ye bağlanır ve hastanede evlenirler. Hatçe kısa süre sonra hastalığına yenik düşer ve vefat eder. Naci, yaşadıklarından dolayı doçentlik tezini yakarak kendine tasavvuf içerikli yeni bir tez konusu belirler ve kısa sürede tezini bitirir. Jüri onu gerici bulduğu için tezini reddeder. Naci'nin kitap olarak bastıracağı tezi büyük ilgi görür. Ancak kendisine yapılan baskılar sonucu geri bulduğu üniversiteden istifa eder. Babıâli'de bir büro tutar ve kitap yayınlarıyla faaliyetini sürdürmeye karar verir. Kitabı, bir röportaj vesilesiyle Batıda da büyük ilgi görür ve Naci yurtdışındaki konferanslara çağırılır. Kitap, Batı dillerine tercüme edilir. Ülkedeki komünistler ise onun aleyhinde propaganda yaparlar. Romanda Hristiyan Batı ile Müslüman Doğu karşılaştırılması da yapılır ve aralarında en önemli fark akıl bakımından bulunur. 'Garb'ın 'akıl' ile başlayıp 'akıl' ile neticeye varması karşısında Şarklı akılla başlayıp sonunda aklı tüketir. Yani birinin işi hep maddeyle; öteki maddeden mânâ âlemine geçer, ruhlara hulûl eder. ⁴ Mine, Naci'yi öldürmek için kendi kullandığı arabayla yanında Naci olduğu halde bilerek kaza yapar ve can verir. Naci ise yaralı olarak kurtulur. Naci, mürşidini aramaya devam eder. Bir gün bir kapıdan içeri girer ve mürşit

¹ Durali Yılmaz, "Roman Geleneği ve 'Aynadaki Yalan'", Osman Selim Kocahanoğlu, (1983), *Türk Edebiyatında Necip Fazıl Kısakürek, Hayatı, Sanatı, Çilesi Hakkında Tüm Yazılar*, İstanbul: Ağrı Yayınları, s. 424-5.

² Yılmaz, a. g. m, s. 425.

³ M. Orhan Okay, (1987), *Necip Fazıl Kısakürek*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 81-2.

⁴ Nâzım Hikmet Polat, "Aynadaki Yalan'a Dâir", Osman Selim Kocahanoğlu, (1983), *Türk Edebiyatında Necip Fazıl Kısakürek, Hayatı-Sanatı- Çilesi Hakkındaki Tüm Yazılar 1*, İstanbul: Ağrı Yayınları, s. 407.

ona insanlara ayna olması vazifesini verir. Naci bu hal ile her şeyden hatta Hatçe'den de geçerek sâdece Allah'a ulaşmayı ister.

Romanda din ve tasavvuf temaları aşağıda verilen başlıklar hâlinde incelenecektir.

a) Arayış

Romanın temel konusu arayıştır. Naci, arayışı sonucu tasavvufa yönelir ve büyük bir dönüşüm yaşar. Tasavvufî arayış konusunda Sülemî Hazretleri şöyle der: 'Tasavvufun başı Tevfik, gaflet uykusundan uyanmak, nefsin alışkanlıklarını, arzularını bırakmak, kötü arkadaşlardan kaçmak, yüce Allah'ın buyruğuna aykırı hareket etmiş olduğu yerlerden ayrılmak, salâh erbabının yollarına dönmektir. Tasavvuf yolcusu, kalp ve nefis tam yola geldiklerinde, nefsi ve kalbi Allah'a teslim eder. Sonra kendisine sohbetinde yetişeceği bir tasavvuf imamı, önderi arar. Bu arayışında nefsinin ve halkın tüm arzularını bir kenara bırakır, yalnız arayıp tabi olduğu şahsın hükmünce gitmeyi amaçlar. İmam, yani mürşid-i kâmil sâlike nazar ederek hastalığının sebebini bilir, davasını da ona gösterir. Böylece derdine derman bulur, yüce Allah'ın izniyle iyileşir.'⁵ Tasavvufî hayatta arayışın ilk aşaması bir mürşit aramaktır.⁶

Naci, Edebiyat Fakültesinde Felsefe asistanıdır, ancak komünist olmadığı halde bohem ve solcu arkadaşlarıyla birlikte vakit geçirmektedir. Bohem hayattan tatmin olamadığı ve içindeki çatışmayı gideremediği için huzursuzdur. Kendisine sükûn ve huzur verecek bir arayış içindedir. Naci, sürekli olarak etrafındakilerle alay etmekte, içten içe kendisine de acı çektirmektedir. 'O yaşadığı dünyada her şeyin tahripçisidir.'⁷ 'Ben her zaman yeniğim' diyen Naci, 'okunu başkalarına atarken ona bir kavis vermeyi, kendi ciğerine çevirmeyi bilen (mistik) mîzac'a sâhiptir.'⁸

Askerliği sırasında bir köyde tanıştığı ve 'ilim sâhibi akıl hocası' olan Husmen Ağa'nın, Naci üzerinde büyük etkisi olur. Naci, ruhunun üzerindeki örtüyü Allah'ın lütfuyla Husmen Ağa vâsıtasıyla kaldırmayı başarır. Naci, iman sâhibidir, ancak bir rehberi ya da mürşidi olmadığı için doğruya ulaşamamakta, 'akrep kıskacı' dediği düşüncelerle âdeta kendi beynini kemirmektedir. Husmen Ağa, medrese okumuş, Birinci Dünya Savaşı'na, ardından İstiklâl Savaşı'na katılmış, okumaya hep devam etmiş, sonunda şehirden kaçıp köyüne sığınmış bir ârifdir. Husmen Ağa, felsefe ile hakikatin bulunmayacağına inanır, bu nedenle Naci'ye 'doğru'yü bulup bulmadığımı sorarak kendisinde merak uyandırmayı başarır.

⁵ Ebû Abdîrrahmân es-Sülemî, (1981), *Tasavvufun Ana İlkeleri, Sülemî'nin Risaleleri*, Çev: Süleyman Ateş, Ankara: Ank. Üniv. Basımevi, s. 7.

⁶ Lâle Bahtiyar, (2006), *Süfî, Tasavvufî Arayışın Dışavurumu*, İstanbul: İz Yayıncılık, s. 30-31.

⁷ Necip Fazıl Kısakürek, (2010), *Aynadaki Yalan*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, s. 28.

⁸ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 29.

Naci, Husmen Ağa'nın evinde bir levhada gördüğü ve çevirisini sorduğu 'Mûtu kable en temûtu' 'Ölmeden evvel ölünüz'⁹ anlamındaki sözden çok etkilenir. Bu söz bir hadistir. Naci'nin huzursuzluğunda ve arayışında eski harflerin unutturulmaya çalışılmasının yarattığı kültür kopukluğunun da etkisi vardır. Bu nedenle Naci, eski harfleri öğrenmeye karar verir. Aradığını yakın çevresinde ya da elinin altında bulamayan aydın, ister istemez bir çatışma yaşıyor ve huzursuz bir arayış dönemine giriyor. Naci, bu ruh hâlindeyken Husmen Ağa ile hayatının dönüm noktasını yaşar. Onun rehberliği ile arayışını düzeltir, yâni neyi aradığını bilir.

Yazar, Naci'nin en büyük probleminin 'ölüm' olduğunu söylerken onu, bohem hayatı yaşayan arkadaşlarıyla kıyaslar. O, bohem arkadaşları gibi yaşamayı içgüdülerin tatmini olarak görmez, tek gerçeğin de ölenin de fert olduğuna inanır. Romanda Necip Fazıl'ın kendi fikirlerinin Naci'ye yüklendiğini söylemek mümkündür. Necip Fazıl'a göre ölüm, çetin geçittir. Bu çetin geçitten geçmeye hazırlanmak olan yaşamanın daha zor olduğunu ifâde eden yazar, ölümden habersiz gibi yaşayan insanları şiirleriyle ikaz eder. Necip Fazıl, ölümsüzlüğü hedefler. Bunun ise ancak İslam'la gerçekleşeceğini savunur. Çünkü İslâm, insana şöyle der: 'Sen ölmeyeceksin!' İnsan, İslam'a inanmakla ölümsüzleşir. Öldükten sonra dirilmek bildiği gibi imanın şartlarındandır.¹⁰ Cüneyd-i Bağdadî'nin sözüyle tasavvuf, 'Hakk'ın seni senden öldürmesidir.'

Naci, Belma Hanım'a ulaşamadığı ve çıldırmaktan korktuğu bir gün, ikinci benliği –ki ruhun karşılığı olabilir - tarafından arayışı konusunda uyarılır. Yazar bu anları Naci'nin ağzından şu sözlerle anlatır: 'Ne arıyorsun budala?.. Aradığının ötesinde Allah var!..' Naci bu sestem sonra cinnet geçirmekten korkar ve yatağına girer, 'gözlerini yumar yummaz gördüğü; besili, kuvvetli, alevden dili sarkık, bembeyaz testere dişleri sipsivri, hançer gözlü bir köpek kendisine hırılıyor. Bütün iradesini toplayarak kendisine emretti: 'Uyu!' Uyumadı, bayıldı. Yatağından kalktığı ve eşyasını yerli yerinde gördüğü dünya, eskisi değil, başka bir dünyadır.¹¹ Burada bahsedilen köpek, nefsi temsil etmektedir. Nefsin köpeğe benzetilmesiyle ilgili şöyle bir menkıbe vardır: Abdulkadir-i Geylânî, uzun bir riyâzeten

⁹ Bu konuda yazarın etkisinde kaldığı İmam Rabbânî Hazretleri şöyle buyurmaktadır: "Başa gelen belalar, sıkıntılar, bâtna, kalbe, rûha tatlı gelir. Çünkü beden ile ruh birbirinin zıddı gibidir. Birine acı gelen ötekine tatlı olmaktadır. (...) Bir kimsenin rûhu alçalarak beden mertebesine yerleşse ve âlem-i emri, âlem-i halkına bağlansa bu ince bilgileri nasıl anlayabilir. Rûhu kendi makamına çıkmadıkça ve âlem-i emri, âlem-i halkından ayrılmadıkça, bu mârifetlerin güzelliğini nasıl görebilir? Bu nimete kavuşmak için, ecel-i müsemma gelmeden önce olan ölüme kavuşmak lâzımdır. Tarikat büyükleri bu ölüme fenâ demişlerdir. Ölüm gelmeden önce ölmeyen kimseyi dertli bilmelidir! Ona geçmiş olsun demelidir." İmam Rabbânî, *Mektûbât Tercemesi*, Mütercim: H. Hilmi Işık, Sönmez Yayınları, İstanbul, 1968, s. 218-9. "Ehlullahın fenâ dedikleri, ölmeden evvel ölmek hâsıl olmadıkça Allahu Teâlâ'ya kavuşulmaz. Hatta âfâkda yâni insanın dışında bulunan uydurma putlara ve enfüde yâni insanın içinde bulunan nefsinin isteklerine tapınmaktan kurtulamaz. İslâm'ın hakîkatine kavuşamaz. Tam îman elde etmesi kolay olmaz. Fenâ makamı, vilâyet derecelerine atılan ilk adımdır." Bkz. : İmâm-ı Rabbânî, Ahmed Fârûkî Serhendi, (1968), *Mektubat Tercemesi*, Terceme: Hüseyin Hilmi Işık, 1. cilt, İstanbul: Sönmez Yayınları, s. 40.

¹⁰ İhsan Kurt, (2000), *Çiledeki İnsan, Necip Fazıl*, 2. Bs. , Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s. 159-165.

¹¹ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 43-4.

sonra, nefsin bir köpek şeklinde ağzından çıkıp bir köşedeki yemek artıklarına doğru süründüğünü gördü ve haykırdı: ‘İyi ettin de çıktın! Seni bir daha içime almayacağım!’ Hitap geldi: ‘Onu içine al! Biz seni onunla seviyoruz.’¹² ‘Necip Fazıl, nefsi, kendisi için değil, hak için girilen işlerde bile kendisine pay çıkarmaya bakan bir köpek olarak tarif eder.’¹³ Necip Fazıl’a göre birçok insanda psikolojik rahatsızlıklar olarak ortaya çıkan şüphe, korku ve bunların beslenmesi ile arkasından gelen cinnet, nefisle mücâdeleyi bırakanlarda hemen görülebilir.¹⁴

Naci için tek kurtuluş yolunun Allah’a bağlanmak olduğunu bilen annesi, oğluna ‘Allah’a bağlan, yalancı dünyadan geç ve korkma!. . ’ diyerek ona sabrı telkin eder. Naci, Allah’ın kendisini affedip etmeyeceği konusunda endişelidir. Tasavvufta insanın Allah’a kavuşabilmek, onun rızasını elde edebilmek için nefis, şeytan ve günah engellerini aşması gerekir.¹⁵ Bu nedenle arayış, her arayıcı için bir imtihan sürecidir. Kişi, ancak nefsinin kötülüklerinden uzaklaşarak Allah’a kavuşabilir.

Naci, vehim ve şüpheden kaynaklanan bir huzursuzluk içindeyken komşusundan dinlediği ‘Allah hiçbir nefse gücünden fazlasını yüklemeyiz.’¹⁶ âyeti ile ağır yükü kaldıracak güce sâhip olduğunu fark eder, bu idrak onda bir rahatlama yaratır. Bundan sonra huzursuzluğunu giderecek yeni arayışlara girer. Ruh doktorlarını, ‘kendi bildiklerinin câhili ve tohumun içindeki gizli cevheri pensle arayan bir kafa sahibi’¹⁷ olarak gördüğü için onlara danışmaz, ancak annesinin tavsiyesine uyarak bir hocaya gidip kendini okutur. Hoca, Naci’nin yaşadıklarını ‘vesvese’ olarak yorumlar. Naci, aradığının mânâlar âleminde olabileceğine inanır ve mürşit arayışına çıkar. Ancak bu süreçte dinlediği hocaların, şeyhlerin hepsinde tebliğ ağzı bulmaktan rahatsız olur ve hayal kırıklığına uğrar. İmamları yobaz ve softa bulur. Naci’nin aradığı; aşk, vecd ve ihlastır. Naci henüz bir mürşit bulamasa da kendisine tasavvufî bilgileri ve eski harfleri öğretecek ‘tatlı bakışlı ve mahcup’ bir imamla tanışır.

Naci bu dönemde tasavvuf yoluna girmek isteyen birçok tâlip gibi hatarlarla karşılaşır: ‘Varlık mı, yokluk mu?’ sorusuyla karşılaşan Naci, kendisini şüpheden

¹² Kurt, *a. g. e.*, s. 63.

¹³ Kurt, *a. g. e.*, s. 64.

¹⁴ Kurt, *a. g. e.*, s. 65.

¹⁵ Nurullah Çetin, (2012), *Edebiyat İncelemeleri*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 23.

¹⁶ Bu âyet şöyledir: ‘Allah hiçbir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemeyiz. (Herkesin) kazandığı (hayır) kendi faydasına, yaptığı (şer) kendi zararınadır. ‘Ey Rabbimiz! Unuttuk, yahut yanıldıysak bizi tutup sorguya çekme. Ey Rabbimiz! Bizden evvelki (ümme)t'lere yüklediğin gibi üstümüze ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Takat getiremeyeceğimizi bize taşıtma. Bizden (sadır olan günahları) sil, bağışla, bizi affet, bizi esirge. Sen Mevlâmızsın bizim. Artık kâfirler gürûhuna karşı da bize yardım et.’ (2-Bakara Sûresi/286) ‘Bu iki âyet-i kerimenin nüzul sebebi şudur: Ashab-ı Kiram, 284. Âyet nâzil olunca büyük bir endişeye düşmüşlerdi. ‘Demek, dediler, kalplerinizden geçen duygu ve düşüncelerden bile hesaba çekileceğiz.’ Resûlullah’a (S. A. V) müracaat ettiler. Âyetin hükmü öyle olduğu kendilerine beyan buyurulunca derhal mutlak bir teslimiyet gösterdiler. Bunun üzerine bu âyet-i celile nazil oldu.’ Bkz. : Hasan Basri Çantay, (2005), *Tefsirli Kur’ân Meâli*, 1. Cilt, İstanbul: Risale Yayınları, s. 114 .

¹⁷ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 47.

uzaklaştırmaya çalışır ve hataratın vicdanına yerleşmesini önlemek için tasavvuf büyüklerinin hikâyelerini hatırlar. O hikâyelerden birine romanda yer verilir: ‘Bir gün sahabîler, Allah’ın Resûlüne, ruhlarına musallat bu gibi tepeden inme duygulardan bahsediyorlar... Ve ezici kalp burkuntuları içinde kıvrandıklarını söylüyorlar: ‘Bu haller îmânın kemâlindedir,’ cevabını alıyorlar. ¹⁸ Hatârat, Rahman’dan bir uyarı olabileceği gibi, nefsin ayartması ya da şeytanın kışkırtması ve vesvesesi de olabilir. Allah, peygamberine şeytanın hatâratından kendine sığınarak sakınmasını emretmiştir. Nefsin ayartması konusunda ise Kur’ân’da şöyle denmiştir: ‘Hayır nefslerinizi sizi böyle bir işe sürükledi. Bana düşen artık güzel bir sabırdır. (Yusuf, 12/83)’¹⁹

Naci, mürşidi olmadığı için hataratlarla tek başına mücâdele etmeye çalışır, yazar onun kitaplardan bulduğu çözüm yolundan bahseder: ‘Aldırmayacaksın, boş vereceksin, güleceksin!. . . Fakat bir taraftan da kalbe yerleşmesine engel olmak için onları nefyetmeyi, defetmeyi de ihmal etmeyeceksin!. . . Ve bileceksin ki, ‘hatar’lar defedildikçe ricat eder gibi yapıp daha kuvvetle hücum eder. Aldırmamakla kovmak arası, onlara karşılık vereceksin!’²⁰ Tasavvuf yolunda sûfîlerin sık karşılaştığı hatarların çeşitleri vardır: ‘Akıldan gelen hâtır, günahları işlemeyi ve hevânın mübâh olan şeylere tâbî olmasını emreder. Şeytandan gelen hâtır, küfrü, şirki, şakîliği, Allah’ı vaadinde töhmet altında bırakmayı, ibâdet ve muâmelâtta günah işlemeyi, tevbeyi ertelemeyi ve kişiyi dünya ve âhirette helâke sürükleyecek şeyleri emreder. Bu iki hâtır zemmedilmiştir. Her ikisi de bütün müminlerde bulunur. Kul, bu tür hâtırları ancak takvâ ve zühd ile kendinden uzaklaştırabilir; bu şekilde varlığını saflaştırabilir; zâhir ve bâtınına istikamet verebilir. Böylece onun kalbi parlak bir ayna gibi olur. Şeytan ona herhangi bir yerden gelemez, çünkü kul onu sezer. ²¹ Naci, kendisini laf hokkabazı olarak suçlayan şüpheyi def etmek için, son çare olarak secdeye varır. Namazdan sonra ise ‘her zerresi eriyip olacak şekilde ağlar ve Allah’tan îmânı elden gitmeden ölmeyi ister: ‘Allah’ım; bu içime dolan hislerin, beni bir noktada kıştırması ve yenmesi ihtimali varsa, secdede tam ismini dile getirdiğim şu ân canımı al ve dünya hayatıma son ver!. . .’ şeklinde dua eder. ²²

Naci, nefsiyle mücâdele ettiği bu dönemde mürşidi olmadığı için şüphe ile baş etmekte zorlanır ve düşüncelerini not defterine yazarak âdeta kendi kendisiyle konuşmaya başlar. Yazdığı konular arasında, hakikat arayışı, birlik ve sır dikkat çekmektedir: ‘Hakikat birdir ve dâima bir kişidedir, O bir kişi, bin kişide aranmaz, bin kişi kendini o bir kişide bulur. ²³‘Bir’e inan, bir kişiye bağlan ve gergin ipliklerden daha doğru bir yola düş ve kargaşalıktan kurtul! Allah birdir ve en büyük peygamberi bir...’²⁴ ‘Anlamak yok, inanmak var!’²⁵ ‘Hakikat...

¹⁸ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 160.

¹⁹ Tercüme: Zafer Erginli vd. , (2006), *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kalem Yayınevi, s. 324-325.

²⁰ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 161.

²¹ *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 327.

²² Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 162-3.

²³ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 163.

²⁴ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 163.

Kederin hakîkati Allah'tan uzaklık, safanın hakîkati Allah'a yakınlık... Varlığın hakîkati Allah'ta yok olmak, aşkında hakîkati Allah'ı sevmek...²⁶ Sır... 'Akıl esrarı sıyırmak ister. Sıyırdıkça esrar daha ziyade kesafet bağlar.'²⁷ 'Şeriat, dış görünüşündeki billûr gibi vuzûhuna rağmen, içiyle bütün bir esrar hazinesi...'²⁸ 'Gerçek esrar anlayışı İslâm'da... Güzellik esrardır. Ve onun içindir ki, güzel, peçe altındadır.'²⁹ 'Bütün tasavvuf esrardır... Allah'a esrar yolundan bağlanınız! . . İhata edilen her şey, ihata edenin esrar dairesi içindedir... Her şey Allah tarafından ihata edilmiştir.... Esrarı anlamak, anlayamamayı anlamaktır. Ne güzel anlayış! . .'³⁰ Sûfîler derler ki: 'Sır, insanın vâkıf olduğu şeydir. Sırrın sırrı ise Hak'tan başkasının muttali olamadığı şeydir. Sûfîler derler ki: Hür ve asil kişilerin kalpleri sırların mezarıdır.'³¹

Naci, huzuru ve sükûnu kelimelerle anlatamadığını görünce bir mürşit bulmak gerektiğini bir kez daha anlar. Bu konuda destek almak üzere mürşit olmasından şüphelendiği Husmen Ağa'dan yardım alır. Husmen Ağa, seyr-i sülûk tecrübesini yaşayan biri olarak Naci'ye şu sözlerle yol gösterir: 'Arama hırsını, telaşını da yenecek, boynunu bükecek ve tevekkülle bekleyeceksin!'³² 'Allah'ın bu an için senden esirgediğini zorlamayacaksın! Nasip ise senin haberin olmadan beklediğin erdirici karşına çıkar.'³³ Tasavvuf yoluna giren müridin bir mürşide ihtiyacı zorunludur. Çünkü şeyh ya da mürşit ilk önce müridin kalbini temizler, böylece mürid Tevhid-i İlâhî'nin ışıklarını yansıtır hâle gelebilir.³⁴

Husmen Ağa'nın mürşidi ölmüştür ve Naci'nin merakını 'eşiğini bekleyen ve bütün emirlerine boyun eğen bir köpek olmak rütbesinden başka' kendisinde 'o soluktan hiçbir pay' olmadığını söyleyerek giderir.³⁵ Husmen Ağa, İmam-ı Rabbânî Hazretlerinin kitabında yer alan mürit tanımını verir: 'Ölü yıkayıcısı elinde mevtâ gibi ne tarafa döndürülürse dönen ve gık demeyen...'³⁶ Naci, Husmen Ağa'ya tasavvuf yolunda tek başına olmaktan dolayı yaşadığı sıkıntıları anlatır: 'Hatarat dedikleri vehimler içinde kavruluyorum! Bu vehimler sâde eşyânın sırrını kucaklama davranışına karşı harekete geçiyor; tam îmâna vardıktan sonra bana onda da musallat oluyor. İmânımı kaybetmek korkusuyla o hâle geliyorum ki, kafamı bir mengene içine sokup kırmalarını, pestil etmelerini isteyeceğim geliyor.'³⁷ Husmen Ağa, bunların, îmânın bastırıldığı nefsten gelen şeyler olduğunu ve sevinmesini, çünkü bu sesleri duymayanların ilâhî esrardan uzak düştüklerini söyler. Tek usulün de nefis canavarının

²⁵ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 164.

²⁶ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 164.

²⁷ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 165.

²⁸ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 165.

²⁹ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 165.

³⁰ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 165.

³¹ *Kuşeyri Risâlesi*, (2009), Haz. Süleyman Uludağ, 5. Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 182.

³² Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 166.

³³ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 167.

³⁴ Bahtiyar, *a. g. e.*, s. 30-31.

³⁵ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 167.

³⁶ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 167.

³⁷ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 168.

dizginlerini akıla kaptırmamak olduğunu ifâde eder. Husmen Ağa, ona şeytanın hilelerini iyi tanınmasını söyler. Şeytanın kötülükle aldatamayınca iyilikte ölçüyü kaçirtacağı ve sırtına ibâdetle bile taşınmaz yükler bindireceği konusunda Naci'yi uyarır. 'Rûhun, riâyet emriyle, şeytanın esâret teklifleri arasındaki farkı ayırt edecek kıvama ersin!'³⁸

Naci'nin arayışı gördüğü bir rüya ile bir yola girer. Çünkü mürşit arayışından uyanış genişleme (bast) ile başlar, çünkü bu daralmış (kabz) egodan uzağa merkezkaç harekettir. Uyanış iki yoldan birinde ortaya çıkabilir; kişi ya kendi tutkularının üstesinden gelmesine imkân veren fevkalâde bir tecrübe yaşar (bir rüya, bir hastalık veya büyük bir aşk gibi) ya da gündelik tecrübelerden ilgisini kesmeye zorlayan mânevî bir inzivâ arar.³⁹ Naci, rüyasında Hatçe'yi çeşme başında görür. Çeşmeden elmas parıltılı bir su akıyordur ve Hatçe, testisinin hiç dolmadığını söyler. Naci'nin susuzum, isteğine ise 'dağ dağ dolaş, bir pınar bul! Ama dikkat et, suyu bulanık olmasın!' cevabını verir. Hatçe rahmete ermiş, Naci'ye de ermenin yolunu gösteriyor. Husmen Ağa da aynı rüyayı görmüştür ve erdirici bulmanın vaktinin geldiğini anlar ve Naci'ye câmi câmi gezmesini, hududu da taşırmamasını, her şeyi nasibe bırakmasını söyler. Bu rüyadan sonraki günlerin birinde Naci'nin yaşadığı bir olay, onu mürşidine götürür. Şöyle ki: Naci, mescitte Hafız olan meczuba her zamanki gibi para verir. Hafız, Naci'nin cebindeki para miktarını bilerek bir kerâmet gösterir. Yatsıdan sonra Hafız'ı takip eden Naci, onun tanımadığı halde ihtiyaç içinde olan bir ailenin kapısını çalarak onlara kendisinden aldığı paranın büyük bir kısmını verdiğini görür. Naci'nin kendisini takip ettiğini bilen meczup mezarlıklarda duâ okuyarak Eyüp'e gelir, eşliğine geldikleri kapıdan Naci'nin girmesini ister. Kendisinin izni ise eşige kadardır. İçeride onu safa geldiniz, diyerek karşılarlar. Ondan kafasını çıkarmasını isterler, çünkü bu yeni hayatta ona yeni bir kafa verilecektir. Tasavvufta bir mürşide intisap eden tâlibin daha önce bildiği her şeyi unutması istenir. Naci'yi siyah gözlü beyaz sakallı bir insanın huzuruna çıkarırlar. Sonrasını yazar şöyle anlatır: 'Naci, görmeye çalışıyor, fakat göremiyor. Sanki ayakları topraktan kesilmiş ve madde âlemiyle beş hassesi arasında temas kalmamıştır. Kendisini bir endam aynasında görüyor ve o aynada birini kovalamak istiyor. Fakat mümkün mü? Aynanın içinde yol almak, mesafeler güya aynıyken kabil mi?'⁴⁰ Naci bu 'insan olmayan insan' önünde büyük mânâlar hisseder. 'yalan, bu dünya yalan... Aynadaki yalan...' der. Ona 'senin işin bu; aynalara tutulanlara yol göstermek. Yoksa sen neredesin, *Mevlânâ Hâlid'e verilen ayak yolu

³⁸ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 169.

³⁹ Bahtiyar, *a. g. e.*, s. 30-31.

⁴⁰ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 217.

* Necip Fazıl, tasavvufun ahlâk anlayışına örnek olması için Mevlânâ Halid'in *menkıbesini*' *Batı Tefekkürü ve İslâm Ahlâkı*' adlı eserinde şöyle anlatır: Mevlânâ Halid, yenilerdendir. Nakşi'nin Halidiye kolu başıdır. Zâhir ilimlerinde çok ileri gidiyor. Fakat ötesine talip... Mürşidini arıyor. Kalkıp Şam'a gidiyor. Orada birçok büyükle temasta... Fakat aradığını bir türlü bulamıyor. Nihayet biri... 'Ehli hal'den bir adam: 'Senin mürşidin burada değil!' diyor. Bu defa da Hicaz yollarında... Kâbe'ye karşı bir sırta oturuyor. Yüzü Kâbe'ye dönük... Kâbe'yi seyirle meşgul... Tabii kendi âleminde... Bu sırada bir garip adam çıkıyor karşısına... Arkasını Kâbe'yi verip onun yüzüne bakmakta... İtiraz edecek gibi oluyor; ama hayır!.. İtiraz kolay değil İslâmiyette... O Kâbe'ye bakıyor; adam da suratına... 'Be adam, benim yüzümde ne arıyorsun? Allah'ın evine dön!' diyeceği geliyor ama mümkün değil... İyice sıkılıyor. Fakat içinden bir his geçmekte... Sadece bir his: 'Acaba benim aradığım mürşit

temizleme işindeki büyüklük nerede?’ der. ‘Gel, bize gel, başın sıkıştıkça bize gel!. . Var olmak istiyorsan Allah’da yok ol! Naci, bastığı yerden habersiz, çıkarken bir ara elini başına götürdü, kafası yerindeydi. Bir ses duydu, içinden gelen: ‘Boşuna arama, bulamazsın!’⁴¹ Naci ve Hafız, gökte bir nur görürler ve Naci, Hatçe’den de geçerek artık sâdece Allah’ı ister.

Görüldüğü üzere Naci, mürşidini bulur ve mürşidi bir nazarla ona etki eder. Mürşit, Naci’yi başkalarına ayna olmakla görevlendirir. Bu ilk nazar, Naci’de Allah aşkını meydana getirir.

b)Nefs-i Emmâre ve Nefis Terbiyesi

Nefs-i emmâre; emredici nefis anlamına gelir. Kalbi, süflî şeylere celbeder: ‘Ben nefsimi temize çıkarmıyorum; zîra nefis kötülükle emredicidir.... ’ (Yusuf Sûresi/53) âyetinde kastedilen nefis-i emmâredir. ⁴² Bir hadîs-i kudside Allahu Teâlâ buyuruyor ki: ‘Nefsine düşmanlık et! Çünkü nefsin benim düşmanımdır. ’ Nefsin isteklerini yerine getirmek Allah’ın düşmanına yardım etmek ve onu kuvvetlendirmek demek olduğundan son derece korkunç bir suçtur. Şeriata uyuldukça nefsin istekleri azalır şeriata uygun olmayan riyâzet ve mücâhedeler nefsin isteklerini arttırır. ⁴³

Necip Fazıl, nefsi insandan ayrılmayan varlık olarak görür. Bu korkunç varlık insana her an taarruz hâlinededir. Mümin, nefesine şöyle hitap eder: ‘Ey nefis, sen bende ne korkunç şeysin. Bana o kadar bitişiksin ki, gölgem, sana nispetle yabancıım... Öyle içimdesin, bendesin, bensin ki, şu anda hitap ettiğim nefis, hitap eden mi, ayırt edemem. Sen bir bütünün bölünmez, ayrılmaz bir parçasısın ve seni kendinden ayırabilenler, kalp çekirdeğini parçalamak, kalp atomunu patlatmak sırrına erenler, ilâhî mârifete çıkanlardır. ⁴⁴

Naci’nin etrafında nefsinin esîri olan bohem ve solcu arkadaşları vardır. Onlar ölümü düşünmezler, sâdece içgüdülerine ve nefislerinin isteklerine göre yaşarlar. Hiçbir edep ve ahlâk kaidelerine bağlı değildirler. Naci, onlardan ayrı olarak onlarla sürekli alay eder. Etrafındaki insanların sâdece bitki gibi ya da zevklerinin esîri olarak yaşamalarına anlam veremez.

bu olmasın?’ Şöyle bir yaklaşıyor adam: ‘Hayır diyor; ben senin aradığın değilim! Senin aradığın mürşit tâ Türkistan taraflarında...’ Ve oralara kadar gidiyor. Mevlâna Halid dergâha varır varmaz, Abdullah Dehlevî Hazretleri: ‘Derhal buyursun!’ diyor. Hemen kendisine abdesthaneyi temizlemek işi veriliyor ve Mevlâna Halid tereddütsüz kabul ediyor. Ve öyle bir haz içinde, zevk içinde suları götürüp getiriyor ki, ancak fırsat buldukça diz çöküyor. İrşat halkasında bir iki dakikası var. Necip Fazıl, Mevlâna Halid’in nurun altında olduğunu söyler. Abdullah Dehlevî, bir gün Mevlâna Halid’in kovalarını meleklerin taşıdığını görür ve onu iklimleri irşad etmesi için gönderir. Necip Fazıl, Mevlâna Halid’in kibri yenmede ve bağlılık işinde bir teslimiyet örneği olduğunu vurgular. Bkz. Necip Fazıl Kısakürek, (2010), *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, 8. Baskı, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, s. 133-4.

⁴¹ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 218.

⁴² Ethem Cebecioğlu, (2009), ‘nefs-i emmâre’ mad. , *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 5. Bs. , İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, s. 473.

⁴³ İmam Rabbânî, *Mektubat Tercemesi*, 1. cilt, s. 96-7.

⁴⁴ Kurt, *a. g. e.* , s. 64.

Solcu olmaya çalışan ama sâdece taklitte kalan Mine, mânevî değerlerden uzak bir kadındır. Naci’yi sevdiğini söylese de onun sevgiden anladığı sâdece cismâni aşktır. Naci’yi karşılıksız sevebilecek seviyede değildir.

Naci kendinden büyük yaşta olan sosyete güzeli Belmâ Hanıma âşıktır ve onu hâkimiyeti altına alamadığı için, bedence zayıflamış ve her şeyden uzaklaşmıştır. Belmâ Hanım ise ömrünü kendini güzelleştirmek ve sergilemekle geçiren gösteriş meraklısı, kibirli, erkeklerle flörtten ve onları hâkimiyeti altında tutmaktan hoşlanan bir kadındır. Bu özellikleriyle nefis-i emmâre sâhibi olduğunu söylemek mümkündür.

Naci, kendisine ilgi göstermeyen ve kendisini kışkırtan Belmâ Hanım için kendini öldürmeyi bile düşünür. Naci’nin annesi, oğlunun irâdesini bir büyücüye kaptırdığına inanır ve oğlunu kurtarmak için Hatçe ile evlendirmek ister. Görüldüğü üzere romanda Belmâ, güzelliğiyle erkekleri kendine âşık eden, büyüleyen bir büyücüye benzetilir. Kur’ân’da şöyle buyrulur: ‘Nefsini tezkiye eden kurtuldu. Nefsini günâhta, cehâlette, delâlette bırakan ziyân etti.’ Veşşemsi Sûresi/9 Nefsin kötülükleri demek, şeriatın beğenmediği, haram ettiği şeyler demektir. Seyr ve sülûkten ve nefsi tezkiye ve kalbi tasfiye etmekten maksat, mânevî âfetleri gidermek, kalbi hastalıklardan kurtarmaktır. ‘Kalplerinde hastalık vardır’ Bakara Sûresi/9 âyetinde bildirilen hastalık tedavi edilmedikçe, hakîkî îman ele geçmez.⁴⁵

Necip Fazıl, nefisle mücâdeleyi, insanın en önemli görevi olarak görür. Bu nedenle romanda Naci’nin nefis mücâdelesine yer verir. Naci, nefisine ve şeytana karşı savaş açtığı sırada karşısında bir duman bulutu meydana gelir ve insan gibi şekle girmeye çalışır. Gelen varlık, dâvetlisi olduğunu yâni nefis ya da şeytan olduğunu söyler. Naci, nefsiyle ya da şeytanla oturup konuşur. Şeytan çeşitli tuzaklarla Naci’yi elde etmeye çalışır, ancak Naci, şeytanın her oyunu karşısında Allah’a sığınarak kendini kurtarır. Şeytan ondan önce rûhunu ister, onu ibâdet yükü altında ezmekle tehdit eder. Sonrasında Belma’nın elleri ve ayakları kılığına girerek kendisine Belmâ’yı fethetmenin sırrını vereceğini söyleyerek Naci’yi ayartmaya çalışır. Naci, Yasin Sûresi’nden şeytana tapmamak ve onun, insanın düşmanı olduğuna dâir olan ‘Ey Âdemoğulları!, ‘Şeytana tapmayın. Çünkü o, sizin için (Rabbinizden) ayıran bir düşmandır. Bana ibâdet edin. İşte dosdoğru yol budur,’ diye size emretmedim mi?’⁴⁶ âyetini okuyarak şeytanın oturduğu koltuğa ve kalbine üfleyerek ondan kurtulur.

Naci, ‘Hesaba çekilmeden, nefislerinizi hesaba çekiniz,’ hadîsinde söylendiği gibi günahlarının hesabını yapar. Şu sözü hatırlar: ‘O günah ki, insanı küçültür ve sığınmaya zorlar, kibir ve azamet taslayan ibâdetten daha hayırlıdır.’⁴⁷ Romanda Peygamberimizin günahlarını düşünen ve acı duyan sahabelerine söylediği hadîse yer verilir: ‘Allah dilerse

⁴⁵ İmâm-ı Rabbânî, *Mektubat Tercemesi*, 1. Cilt, s. 90.

⁴⁶ Çantay, *Tefsirli Kur’ân Meâli*, cilt:2, s. 408.

⁴⁷ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 180.

hepinizi helâk eder, bana yeni sahabîler yaratır, onlar günah işler ve affedilirler. ⁴⁸ Necip Fazıl, ‘Hesaba çekilmeden kendinizi hesaba çekiniz!’ hadîsinde olduğu gibi ‘bir hesaplaşmanın şart olduğunu kabul eder ve insanda bunun gerçekleşmemesine eksiklik olarak bakar. Fakat bu hesaplaşmanın da bir şuur içerisinde olması gerektiğini belirtir. ⁴⁹ *Mektûbât*’ta bu konu hakkında şöyle denmektedir: ‘Meşayih-i kirâmdan birçoğu muhasebe yolunu seçmişlerdir. Her gece yatacağı zaman, o gün yapmış olduğu işlerini, sözlerini, hareketlerini, hareketsizliklerini, düşüncelerini, her birinin niçin olduğunu anlarlar. Kusurlarını ve günahlarını temizlemek için tevbe ve istiğfar ederler. Allahu Teâlâ’ya boyun büklerler, yalvarırlar. İbâdetlerini ve iyiliklerini de Allahu Teâlâ’nın hatırlatması ve kuvvet vermesi ile olduğunu bilirler. Bunun için Hak Teâlâ’ya hamd ve şükrederler. ⁵⁰

İmam, Naci’ye nefis terbiyesinin gerekliliğini şu sözlerle anlatır: ‘Allah, ötelere ötesinde, onun da ötesinde, onun da ötesinde...’ ‘Kendinden kurtul ve ol!’ der. Olmanın yolu ise, dünyaya mâlik olduğu halde dünyanın kendisine mâlik olmasına izin vermeyerek dünya esâretinden kurtulmaktır. Tıpkı Hz. Süleyman gibi. Bir velî şöyle demiştir: ‘Allah’a mâlik olan neden mahrumdur; Allah’tan mahrum olan neye mâliktir?’ ⁵¹ ‘Kendinde olmamak îman, kendinde olmak küfür. ⁵² İmamın söylediği dünya esâretinden kurtulmak fenâ aşamasıdır. Zât-ı ilâhînin sevgisinin hâsıl olması fenânın alâmetidir. Fenâ, mâsivâyı unutmak demektir. Allahu Teâlâ’dan başka her şeye mâsivâ denir. Bütün ilimler göğüsten silinmedikçe, tam bir câhillik hâsıl olmadıkça fenâ elde edilemez. ⁵³

Mektubat’ta dünyanın aldâtıcılığı hakkında şöyle denir: ‘Bu dünya imtihan yeridir. Dünyanın görünüşü yalancı yıldızlarla süslüdür. Kötü kadına benzer. (...) Kendini sevenlere, arkasına takılanlara hiç acımayıp en kötü şeyleri yapar. Ona tutulan akılsızdır, büyülenmiştir. (...) Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: ‘Dünya ile âhiret birbirinin zıddıdır, birbirine uymaz. Birini râzı edersen, öteki gücenir. ’ Yâni, bir kimse dünyayı râzı ederse âhirette eline bir şey geçmez. Dünya, kulu, Allah-ü Teâlâ’dan uzaklaştıran şeyler demektir. ⁵⁴

Naci, Avrupa’da kendi odasına gelen Belmâ’yı reddederek nefisine hâkim olmayı başarır. Ülkesine dönünce imamdan Hatçe için istediği hatmi tamamlattır. Kur’ân’ın son kısmı okunduğunda neler hissettiğini yazar şu sözlerle anlatır: ‘Altından mekânın, üstünden de zamanın çekilip kaldırıldığını sanmakta... Ve kelime kelime dış mânâsını kalbine nakşettiği sûrenin seccadesinde göğe yükselmekte... âyet, âyet...’ Bahsedilen âyetler ise şöyledir: ‘Senin daralan göğsünü açıp genişletmedik mi? Ve yükünü kaldırmadık mı? Sırtına büyük

⁴⁸ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 181.

⁴⁹ Kurt, *a. g. e.*, s. 69.

⁵⁰ İmâm-ı Rabbânî, *Mektubat Tercemesi*, 1. Cilt, s. 562-3.

⁵¹ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 67.

⁵² Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 68.

⁵³ İmâm-ı Rabbânî *Mektubat Tercemesi*- 1. Cilt, s. 12.

⁵⁴ İmâm-ı Rabbânî, *Mektubat Tercemesi*, 1. Cilt, s. 123.

ağırlıklar yüklemiştir. Ve şanı yükselttik. Şüphesiz zorlukla beraber kolaylık vardır. Gerçekten zorluk kolaylıkla beraberdir. İşini bitirince ilerisine geç! Rabbine yönel! .⁵⁵

c)Şeriat-Tasavvuf İlişkisi

Romanda tasavvuf hakkında kitabî bilgilere ve menkıbelerden alıntılara yer verilir. Romanın baş kişisi Naci, dostu olan imamdan dinlediği tasavvufî bilgiler ve yaptığı okumalar sonucu doçentlik tezini değiştirerek tasavvuf konusunu seçer. Bu vesileyle romanda tasavvufî bilgilere yer verilir. Romanda tasavvufun kaynağı şu sözlerle açıklanır: Peygamberimiz (SAV), karanlık mağarada Hz. Ebu Bekir'e şöyle der: 'Diz çök, gözlerini yum ve kalbinden Allah'ın ismini geçir, durmadan geçir!'⁵⁶ 'Tasavvufa kaynak Allah'ın Sevgilisi, hayat iksirini iki koldan veriyor: Hz. Ebubekir ve Hz. Ali kolları... emanet bu iki kol üzerinde, avuçtan avuca devredilmiş ve tek zerresi kaybedilmeksizin asırlar boyu devam etmiştir. Hele Ebu Bekir kolunun hakîkîlerindeki, emânetten tek zerreyi kaybetmemek titizliği belirtilebilir gibi değil...'⁵⁷ Yazar, tasavvufun tanımını velîlerin ağzından dile getirir: 'Tasavvuf, Allah'ın seni sende öldürmesi ve kendisiyle diriltmesidir. ' 'Tasavvuf, dış dünyadan sevgi alâkasını kesip, o alâkayı Allah'a bağlamaktır. ' 'Tasavvuf, beşerî sıfatlardan çıkıp melekî sıfatlara ermek ve ilâhî ahlâk ile sıfatlanmak halidir. '⁵⁸ Romanda tasavvufun akılla ya da akılsız olmayacağı bilgisine de yer verilir. İlâhî nişat, varolma sevinci, ebediyet sevinci, dünya sevinçlerini tüketir. İmam, Naci'ye velîliğin, tasavvuf yolunun ıstırap ve çile olduğunu anlatır.

Husmen Ağa tasavvuf kitaplarını Naci'ye armağan eder ve İmam-ı Rabbânî'nin *Mektubat'*ını Allah ve Resûlünün kitaplarından sonra dinin en büyük eseri olarak ona verir. Onu ikinci bin'in yenileyicisi olarak tanıtır ve defalarca okumasını, her kelimesinin anlamını iyi kavramasını ister.

⁵⁵ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 207. Bu âyetler İnşirah Sûresi'ne âittir: '1) Senin göğsünü açmadık mı? 2)Yükünü üzerinden atmadık mı? 3)Ki o senin belini bükmüştü. 4) Ve senin şanı yükseltmedik mi? 5) Muhakkak ki güçlkle beraber bir kolaylık vardır. 6) Elbette güçlkle beraber bir kolaylık vardır. 7)Öyle ise boş kaldın mı hemen koyul, 8)Ve Rabbına koş. Bu âyetlerin tefsirini ise İbn Kesir şöyle ifade etmiştir: 'Allah Teâlâ, 'Senin göğsünü açmadık mı? Diye buyurması şu kavline benzemektedir: 'Allah kimi hidayete erdirmek isterse; onun kalbini İslâm'a açar. ' (En'âm, 125) Allah Teâlâ nasıl peygamberinin göğsünü açık kılmışsa, aynı şekilde onun getirdiği şeriatı da geniş, rahat, müsâmaha dolu ve kolay bir şeriat kılmıştır. Onda ağırlıklar, sıkıntılar ve zorluklar yoktur. 'Yükünü üzerinden atmadık mı?' Bu ifade, Allah Teâlâ'nın: 'Tâ ki, Allah, senin geçmiş ve gelecek günâhını bağışlasın. ' (Fetih/2) kavli gibidir. 'Ki o, senin belini bükmüş. ' Selef"ten birçok kişi bu âyete onu taşımak sana ağır geliyordu, diye mânâ vermişlerdir. 'Ve senin şanı yükseltmedik mi?' Katâde der ki: Allah Teâlâ, onun dünya ve âhirette şanı yüceltti. Hutbe okuyan bir hatîp, şehâdet getiren bir Müslüman, namaz kılan bir mümin, mutlaka ona seslenir ve Allah'tan başka ilâh yoktur, muhakkak Muhammed Allah'ın Resûlü'dür, der. 'Muhakkak ki güçlkle beraber bir kolaylık vardır. Elbette güçlkle beraber bir kolaylık vardır. ' Allah Teâlâ her zorlukla beraber bir kolaylığın da bulunduğunu haber vererek bu haberi pekiştiriyor. 'Öyleyse boş kaldın mı hemen koyul ve Rabbına koş. ' Dünya işlerini bitirince meşgûliyetlerin son bulunca dünya ile ilişkilerini kesince ibâdete koyul. Zihnini rahat ve kuvvet dolu olarak ibâdete kalk. Niyetini ve ibâdetini Rabbına tahsîs et. 'Ve Rabbına koş. ' Arzu ve niyetini Aziz ve Celîl olan Allah'a tahsîs et. ' İbn Kesir, (1987), *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, 15. Cilt, Çevirenler: Dr. Bekir Dağlı, Dr. Bedrettin Çetiner, İstanbul: Çağrı Yayınları, s. 8504-10.

⁵⁶ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 71.

⁵⁷ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 95.

⁵⁸ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 68.

Romanda Naci'nin hayatında şeriatın ve tasavvufun nasıl yer almaya başladığı anlatılırken şeriat ve tasavvuf hakkında makale havasında bilgiler verilir. Naci, namazı, Husmen Ağa'dan öğrenir. Husmen Ağa, namazı, her defasında gençlik yıllarına dönüp yeniden kılmak istediğini söyler. Naci, ilk namazından sonra kendini nur yağmuru altında hissettiğini söyler ve hayatında şeriat ve tasavvufun yer almasında Husmen Ağa'yla karşılaşmasının etkili olduğunu savunur: 'Siz bana ilk temasınızdan beri içimdeki gizli çıbanı patlatmakta vesîle oldunuz, torununuz da kimsenin öğretemeyeceğini öğretti. Öylesine öğretti ki, sonunda onu kaybetmem gerekli oldu. Beni, çektiği hasret dağının yokuşunda yalnız bırakıp gitti.'⁵⁹ Husmen Ağa ona ömründe ilk defa evladının ölümüyle gülümsemiş bir velînin hikâyesini anlatır ve o gücü çalışarak kazanacağını söyler. Tasavvufta Allah'tan uzaklaştıran bütün sevgilerden uzaklaşmadan Allah'a ulaşılması imkânsızdır. Bu nedenle bahsedilen velî, kendisini Allah'tan uzaklaştırmasından korktuğu için evlat sevgisini terk etmiştir.

Naci, Kur'ân'ın anlamının anlaşılabilir olarak okunmasını savunanların karşısındadır, ona göre 'Kur'ân'daki dış mânâ, kelimesi kelimesine bilinse bile onu bilememenin, bilmek mümkün olmadığını bilinci içinde okumak ve dinlemek lâzım'dır. Naci şöyle der: 'Ne mutlu hiçbir şey anlamadan Kur'ân'ı bazı delâlet pırıltılarıyla su gibi tas tas başından dökene...'⁶⁰

Naci, 'İslâm Tasavvufu ve İnsanlığın Beklediği Nizam' konulu yeni bir tez yazar. Şeriatın toplum huzuru için gerekli olduğunu savunan Naci'ye profesörü, Türkiye'de Allah ve Resûlünün kabul edildiğini ancak şeriatın istenmediğini söyler. Naci, bu durumu güneşi kabul edip ışığını inkâra benzetir. Jüri reisi, Naci'nin tezi hakkında 'büyük bir modernlik iddiası içinde, eskimiş, posalaşmış fikirleri müdafaa eden bir gerici, tutucu olduğu' kanaatine varıldığını söyler.⁶¹ Jüri, Naci'nin Batı dünyasının fikir ve mezhep karmaşasını başarılı tahlil ettiğini kabul ettiklerini, ancak ahlâk ve nizam olarak İslâm tasavvufunu göstermesini, bu ihtiyacı karşılamak için de şeriatı işâret etmesini kabul etmediklerini dile getirir. Naci ise şeriatla tasavvufu birbirinin zâhir ve bâtını gördüğünü ve aralarında ayrılık olmadığını ispatını tezinde yaptığını söyler. Ancak hocalar peşin hükümlü oldukları için meseleyi her yönüyle tetkik etmezler. Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*'nde İslâm'ı iç ve dış yönlerini şöyle bağdaştırır: 'İslâmın dışı şeriat, içi tasavvuf... O'nu kâinatın yüzü suyu hürmetine yaratıldığı Allah sevgilisini, üzerinde bütün hilkat mimarîsinin ışıldadığı bir saray farz edecek olursanız,

⁵⁹ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 92.

⁶⁰ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 92.

⁶¹ 'Şimdi bâzıları Allahu Teâlâ'nın fenâ dediği, yasak ettiği şeylere, moda, asrîlik, ilerçilik diyor. Allahu Teâlâ'nın beğendiği emrettiği şeylere gericilik, câhillik diyor. Haram işleyenlere sanatkâr, aydın, ilerici insan, Müslümanlara mürteci, yobaz, gerici diyenler oluyor. Bunlara aldanmamalı. Dîni, Müslümanlığı, ehl-i sünnet âlimlerinin kitaplarından öğrenmelidir.' Bkz. İmam Rabbânî, *Mektubat Tercemesi*, 1. cilt, s. 90.

şeriat o sarayın dışı, tasavvuf da içidir. Bütün ölçüler ve geçitler dışarıda, varış ve erişler de içeride...'⁶²

Şeriat ve tasavvuf ilişkisi yazar tarafından Naci'nin ağzından şu sözlerle verilir:

'Şeriat, ferdi sınıksız kuşatarak onun cemiyetini mimarîleştirir. Tasavvuf ise cemiyete kapısını açık tutarak fert olgunluğunun nakışlarını getirir. Şeriat, fertten çıkarak cemiyeti, tasavvufta da cemiyetten gelerek ferdi bulursunuz. İşte tam bir vahdet ve yekpârelik... (....) Denilebilir ki şeriat, ebedî hayat ve gerçek varlık sâhibine varabilmek için yol gösteren fenerler gibidir ve sonsuzluk kasasını açan şifre rakamları mâhiyetindedir. '⁶³ Bâtının zâhire uygunsuz olduğu hiç görülmemiştir. Tasavvufta yolun sonuna varanların bânını, şeriatın zâhirine hep uygun olur. Büyüklerin keşf ederek elde ettikleri hallerinin doğru olmasının birinci alâmeti, şeriatın zâhirine uygun bulunmalarıdır. '⁶⁴

'Şeriat insan aklını evvelâ zapt, sonra îade eder; îade edince de uru ameliyatla alınmış bir beyin gibi selim akıl zuhura gelir. Bu nükteyi yine akıllar anlayabilmek için de onu, İmam Gazâlî'de olduğu gibi, kopacak derecede germek, son merhalesine erdirmek lâzımdır. Batı'nın cins kafaları da bu zirveye kadar tırmanmış, fakat nasipleri olmadığı için tutunamamışlardır. Böyle olunca iş, basit bir kadastro memuru olan ve nefisten aldığı emre göre ölçüp biçen akli başka bir idrak fakültesiyle değiştirmeye kalıyor ve Peygamberlik makamının anayasası şeriatı, her hareketin, her hamlenin, her işin ve her oluşun biricik mîzanı kabul etmek zarûret hâline geliyor. 'Niçin' suali böylece cevaplandırıldıktan sonradır ki, 'nasıl' başlar ve madde madde şeriat emirlerinin yüceliği üzerinde takdir ve hesap, selîm akla havale edilmiş olur. '⁶⁵

Profesörler, Naci'den dört kadın, kadını çuval içine sokmak, her yeni şeye bid'at denilmesi ve haram gibi konuları açıklamasını isterler. Naci, bu konuları yobazlık meselesiyle açıklar: 'Şeriat emirleri ve yasaklar, Kitaptan ve Sünnet'ten gelen en keskin çizgilerle elmas bir menşur içinde pırıl pırıl gösterilmiştir. Onu şeriat olmayan hükümlerle içinden karartanlar ise, dışından parçalamaya kalkışanlar derecesinde ve belki daha fazla suçludur. 'Ham yobaz ve kaba softa'yı işte böyle çerçevelemek lâzımdır. . . Yobazda eksik olan vecd, aşk, meçhule hürmet, nefisinden şüphe, nefisini muhasebe faziletidir. Onun kabalığı amele bağlılığından değil, ameli nefisine indirilişinden ve incisi düşmüş istiridye kabukları hâline getirmesinden gelir. Yobaz, yolunda olduğunu sandığı Kâinâtın Efendisinin 'Müjdeleyiniz, soğutmayınız; sevindiriniz, korkutmayınız; güzelleştiriniz, çirkinleştirmeyiniz!' şeklinde özleştirilmesi mümkün fermanına, rağmen sapık yoldan takip etmiş ve en büyük felâket

⁶² Necip Fazıl Kısakürek, (1968), *İdeolocya Örgüsü*, İstanbul: Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü Talebe Derneği Yayınları, s. 127.

⁶³ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 120.

⁶⁴ İmâm-ı Rabbânî, *Mektubat Tercemesi*, 1. Cilt, s. 28.

⁶⁵ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 121.

olarak, tersinden ibâret küfür yobazlarına, İslâmı kendisinde zannettirmek gibi bir hedef vermiştir. ⁶⁶

İslâmiyet ve tasavvuf, iki dünya arasında bir köprü kurar ve ‘hiç ölmeyecekmiş gibi dünya, hemen ölecekmiş gibi âhiret’ için çalışılmasını ister. Naci tezinde insanlığın nizamı için İslâmın özüne yeniden dönmenin tek çare olduğunu vurgular: ‘Tasavvuf, dünyayı miskin ve acizce bırakmayı değil, tam tasarruf altına aldıktan sonra zengin ve kudretli olarak gözden düşürmeyi emrediyordu. Bundan daha şahane bir muvazene düşünülebilir miydi?’⁶⁷

d)Tasavvufta Aşk ve Kadın

İbnü’l Arabî, tasavvufun insana sağladığı kendini bilmek ve böylece Allah’ı bilmek imkânını kadın-erkek ilişkisine bağlar. İbnü’l Arabî, Fusûsu’l-Hikem’de kadın ve erkeğin birbiri için ne anlama geldiğini açıklar. İbnü’l Arabî’ye göre ‘kadın mevzusu –veya kadın için erkek mevzusu- doğrudan insanın kendini tanıması ve Mutlak Hakikat’e ulaşmasıyla ilgili temel bir meseledir. ⁶⁸ Tasavvuf, Allah’ı bilmek ve O’na ulaşmayı gaye edinir. Gayeye ulaştırarak yöntem ise insanın kendini tanımasıdır. İşte İbnü’l Arabî, insanın kendini tanımada diğer insanlarla ilişkilerin büyük rol oynadığı üzerinde durur. Erkek ve kadın birbirlerini yine birbirleri vâsitasıyla tanır ve bu vesileyle Mutlak Hakikat’e ulaşabilirler. Üstelik tanrı sevgisini birbirlerini severek öğrenir. Tanrıya ulaşma hazzını da yine ilişkide öğrenirler. Burada Hz. Peygamber’in ‘Bana dünyanızdan üç şey sevdirdi, kadın, güzel koku ve gözümün nuru namaz’ hadîsi de hatırlatılmaktadır. İbnü’l Arabî’ye göre kadını sevmek, Tanrı’yı sevmenin bir parçası ve ona ulaştırıcı ve onu anlamayı mümkün kılan bir vâsıta. ⁶⁹

Tasavvufta her şeyin başı ve sonu aşktır. İbn Arabî, sevginin ilâhî bir makam olduğunu söyler ve şöyle devam eder: ‘Allah kendini onunla vâsfetti. Kendini Vedûd diye adlandırdı. Hz. Peygamber’in hadislerinde de Allah, Muhibb (Seven) diye nitelendirildi. Kur’ân’da aşk kelimesi değil, hubb (sevgi) kelimesi pek çok yerde geçmektedir. Peygamberimizin sözlerinde de çokça geçmektedir. Kudsî bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: ‘Ben gizli bir hazîneydim, bilinmiyordum. Bilinmeyi sevdim, istedim ve yaratıkları yarattım. Onlara kendimi bildirdim. Onlar, Beni tanıdılar. ’ Bu demektir ki, Allah bizi bizim için değil, sâdece kendi için yaratmıştır. Bu nedenle ibâdetimiz sâdece O’nun içindir. Allah Resûlü bir hadîsinde şöyle der: Allah şöyle buyurdu; ‘kullarımı bana en çok yaklaştıran şey, kendilerine farz kıldığım ve sevdiğim amelleri yerine getirmeleridir. Kulum bana, Ben kendisini sevinceye kadar nâfile ibâdetlerle yaklaştırmaya devam eder. Ben onu sevince, artık onun işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli ve yürüdüğü ayağı olurum. ’ Peygamberimiz ise şöyle der: ‘Birbirini Allah için Allah’ta sevenlere, benim sevgim, muhabbetim vâcib olur. ’ İnsan, Allah’ı sevdiği zaman, sevginin içinde boğulur, çünkü insan Tanrı sûretinde yaratıldığından

⁶⁶ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 122-3.

⁶⁷ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 115.

⁶⁸ Ekrem Demirli, (2013), *İbnü’l Arabî Metafizîği*, İstanbul: Sufî Kitap, s. 278.

⁶⁹ Demirli, *a. g. e.*, s. 276-285.

İlâhî varlığı bütünüyle kendinde kabul edebilir. Onu kendine sığdırabilir. Bu nedenle insanda Tanrı'nın bütün isimleri zuhûr eder. İnsan Allah'a bağlanırsa O'na âşık olursa, sevgilisi Allah olur. Sevgisinde öyle ileri bir makama ulaşır ki, Allah'ın yarattıklarına karşı duyulan aşkta yok (fenâ) olma hâlinde çok daha ileri bir makamda, Allah'ın aşkında yok olur. Çünkü o varlıklara, o şekillere duyulan aşk, varlık ya da o şekil, sevenin gözünden kaybolunca, aşk yok olmaktadır. Oysa sevgili, Hakk Teâlâ olunca O, dâima müşâhede edilebilir durumdadır. Sevgilinin müşâhede edilmesiyle sevgi de artmaktadır. Âşık, sevgiliyle karşılaşınca şevk sâkinleşir, yatıştır; fakat yeniden kavuşma arzularıyla iştihaya yeniden canlanır. Bu nedenle âşık sevgiliyi seyretmeye doyamaz.⁷⁰

Aynadaki Yalan'da en çok işlenen mevzulardan biri de kadındır. Solcu, alçaltıcı bir kadın olan Mine'nin tasviriyle başlayan roman, yükseltici, erdirici ve mutasavvıfe olduğu sezdirilen bir genç kız olan Hatçe'nin hayaliyle konuşmakla biter.⁷¹

Naci'yi seven ve rüyasında cennette erkeğinin Naci olduğunu gören Hatçe'nin hasta yatağında söylediği şu sözler onun âdeta benliğinden arındığının işaretidir: 'Şu hastalık ve ateş ne garip bir hal! Sanki parmaklarımla görüyor, gözlerimle kokluyor, kulaklarımla tadıyorum. Size böyle ulaşıyorum.'⁷² Yazarın ifâdesiyle Hatçe, hastalığıyla bir çocuk ermişliğine yükselir. Böylece Naci'nin birden her şeyi olur. Kalbindeki bütün sevgileri yok eder. Hatçe, 'kara sevda üstü bir tutuluşla Naci'ye bağlan'mıştır. Bu nedenle ikisini evlendirmek isterler. Naci'ye 'Ben kendimin değil, seninim.... Seni adının ötesinde buluyorum.' Diyen Hatçe, bir an bile Naci'den ayrılmaya dayanamaz.

Naci, kadın velîleri anlatan bir kitabı okurken içinde Hatçe'nin, bir kadın velînin hizmetçisi olmak istediğine dâir notunu görür. Bahsedilen kitapta geçen şu hikâye, Hatçe'nin sevgisine ışık tutar özelliktedir: Duhter-i Kaân isimli velîye ile kölesi birbirlerine âşıktır. Köle, aşkını elini efendisine uzatarak gösterir. Duhter-i Kaân, şu sözü söylüyor: 'Ben efendimleyim ve ona cezbeliyim. Bu hâlimi senin üzerine sıçrattım ki, bana tutulasın ve sen de onu bulasın...'⁷³ Yazar, bu hikâye ile Naci'nin 'muammâsını' çözdüğünü dile getirir. Beşerî aşk iffetli ve nezih bir aşk ise ilâhî aşka yükselmeyi sağlayabilir. Yâni beşerî aşk vâsıtasıyla aşk öğrenilebilir.⁷⁴

Naci, bir türlü hâkimiyet kuramadığı Belmâ ile ötelere göz dikmiştir. Kadın bu konuda bir vesile olur. Naci, İbnü'l Arabî gibi düşünür: 'Kadın ancak muazzam bir ruh rejimi içinde vâsıta rolü oynayabilir, gaye olunca da gökleri erkeğin üzerine yıkar. Onu, gayelerin gayesi

⁷⁰ İbn Arabî, (2009), *İlâhî Aşk*, 13. Baskı, İstanbul: İnsan Yayınları, s. 27-37.

⁷¹ Polat, a. g. m. , s. 416.

⁷² Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 81.

⁷³ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 102.

⁷⁴ Süleyman Uludağ, (2005), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı İstanbul: Kabcacı Yayınları, s. 239.

yolunda bir işâretçi olmanın ve büyük visalden gizli bir tat getirmenin sınırında nasıl tutabilmeli? .⁷⁵

Naci, tasavvufun kadına bakışı hakkında şöyle söyler; ‘Kadın, bir yanıyla batırıcı ve kaybettirici olduğu kadar öbür yanıyla yükseltici ve erdiricidir.’⁷⁶ Naci, tasavvufta yaygın bir karşılaştırma olan Hz. İsa ile Peygamber arasındaki farkın da bu noktada olduğunu dile getirir. Hz. İsa babasız doğmuş ve evlenmemiştir. Peygamber Efendiniz ise hem bir baba hem de fazla sayıda kadına sâhiptir.

Kadın, gaye mi vâsita mı diye düşünen Naci’nin düşünceleri şöyledir: ‘Bu sır, Kâinâtın Efendisinde tecellisini bulur ve kadın bağıllığı içinde kadını kaba şehvet plâmında görenlere, hele Hristiyanlık zühdü taslayanlara anlatılabilmesi muhal gibi bir şey...’⁷⁷ ‘İnsan, kadını ne kadar sevmelidir ki, nihâyet onu aşacak ve Leyla’yı Mevlâ ile değiştirecek hâle gelsin... Ve ondan sonra, hem de kadınla el ele büyük rejime istîdat kazansın...’⁷⁸ Naci de mürşidini bulduktan sonra geç bulup erken kaybettiği Hatçe’yi değil, Allah’ı ister. Böylece kadın, Allah aşkına ulaşmada bir vâsita rolünü oynadıktan sonra yerini Allah aşkına bırakır.

Beşerî aşkın bu köprü vazifesini Necip Fazıl, şöyle açıklar: ‘(Aşk) Canın ışığı, varlığın mayası, hayatın desteği tek hikmet... Aslı hedefi Allah... aşk olmasaydı varlık olmazdı; ne kuşlar öter, ne de sular fısıldaşır. Allah’ın en büyük Resulüne yakıştırdığı vasıf Sevgilisi olmak... Nefs, yalnız kendisini sevdiğine göre aşkı aslî hedefine ve onun rızâsı etrafında mahlûklarına yöneltmek, insanda insanı gerçekleştirir. Seven adamda kibir, âdilik, küçüklük, miskinlik, cansızlık barınmaz’⁷⁹

e)Ayna

Romanın isminde geçen ‘ayna’, tasavvufta önemli bir kavramdır ve insân-ı kâmilin kalbi demektir. Allah’ın zat, sıfat, isim ve fiillerine mazhar ve tecellîgâh olması îtibâriyle genel anlamda insana, özel anlamda kâmil insana ayna ve mir’at-ı Hak, âyine-i Rahman denir; çünkü Allah, diğer varlıklardan çok insanda tecellî eder, en mükemmel olarak da kâmil insanda tecellî eder. Hakk’a nazaran bütün kâinat ayna mesabesindedir. Ancak aynanın cilası insandır. Allah üstünlük derecelerine göre velîlerde, nebîlerde, resûllerde daha açık ve daha mükemmel tecellî eder; fakat en mükemmel ve en göz kamaştırıcı ve şaşalı biçimde Hz. Muhammed’de tecellî ve zuhur eder. Tasavvufta ayna konusunda sık tekrarlanan diğer bir söz de ‘Mümin müminin aynasıdır’ sözüdür. Bu sözden kasıt ondaki hata ve eksikleri görerek hem onu, hem kendini kusurlardan arındırır. Ondaki iyi şeyleri görerek bunları örnek alır. Bu anlamda şeyh, müridin; mürit şeyhin aynasıdır. İlâhî kemal önce Hak’tan pire, sonra pirden

⁷⁵ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 50.

⁷⁶ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 127.

⁷⁷ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 138.

⁷⁸ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 139.

⁷⁹ Kısakürek, *İdeocya Örgüsü*, s. 105-6.

müridine yansır. Müminin kalbi ayna gibi olduğundan bu ayna ne kadar iyi cilalanırsa, yâni kalp ne kadar temizlenir ve saflaştırılırsa oraya ilâhî feyz ve inâyet, o nispette fazla akar .⁸⁰

Romanda ayna ile ilgili kullanımlar iki yerde geçer: Hatçe'nin hep oynadığı taş bebeği ve kitapları evine getiren Naci, aynada kendi yüzünü seyretmeye başlar ve şöyle düşünür: 'İnsan... Yüzünü bile tam görebilmekten âciz mahluk... öyle ya; aynada sağ sola ve sol da sağa geçtiğine göre gördüğü tam kendisi mi? Ancak birbirimizi görebiliyor yâhut gördüğümüzü samıyoruz. Bir eksiğin daha büyük eksiği de aynada tecellî ediyor. Aynada yahut bütün mücellâ satırlarda... demek kendimizden bile gizlenmişiz...'⁸¹

Romanın sonunda aradığı mürşidi bulan ve onun huzuruna çıkan Naci'nin mürşidinden aldığı vazife 'aynadaki yalan'lara yâni varlık sâhibi olmayan bu görüntülere, dünyevîliğe tutulanlara yol göstermektir. Naci, mürşidin huzurunda 'kendisini bir endam aynasında görüyor ve o aynada birini kovalamak istiyor. Fakat mümkün mü? Aynanın içinde yol almak, mesafeler guya aynıken kabil mi?'⁸² Naci bu 'insan olmayan insan' önünde büyük mânâlar hisseder. 'Yalan, bu dünya yalan... Aynadaki yalan...' der. Ona 'senin için bu; aynalara tutulanlara yol göstermek. Yoksa sen neredesin, Mevlânâ Hâlid'e verilen ayak yolu temizleme işindeki büyüklük nerede?' der.

Nefsi mutmainneye kadar mürşidini gören mürid, mutmainnedenden sonra aynadaki sırrın arkasını görmeye başlar ve aynada bir şey görmez.

f)Ruh

Tasavvufta ruh konusu çok bilinen bir konu değildir. Çünkü 'Ruhla ilgili bilgileri Allah kendisine tahsis etmiştir. Yaratıklarından hiçbirini buna vâkıf kılmamıştır. 'De ki, ruh Rabbinin emrindedir. ' (İsrâ,17/85) âyetine göre ruh hakkında: 'O vardır', demekten fazla bir şey söylemek mümkün değildir. '⁸³

Romanda da ruh'un bu sır yönüyle ilgili şu bilgi verilmektedir: Kur'ân'da 'Ruh, Allah'ın bir emridir ve insanlar ondan çok az şey bilecektir. ' 'emaneti dağlara ve taşlara teklif ettik; çekindiler ve almadılar... insan ki zalûm ve cehûldür, kabul etti. ' Denilmektedir.⁸⁴ Yazarın sık sık bahsettiği İmam Rabbânî 'emanet' konusunda şöyle der: 'Halîfe olmaya yakışmayan, emânet yükünü taşıyamaz. Sultanın hediyelerini ancak onun hayvanları taşır. Ahzâb Suresi'nin 72. Âyetinde 'Emâneti göklere ve yere ve dağlara bildirdik, yüklenmek istemediler. Ondan çekindiler. Onu insan yükledi. İnsan zâlim oldu. Câhil oldu. ' İnsan kendine çok zulmetti. Varlığından ve kendi ile birlikte var olmalardan bir iz, bir eser kalmadı.

⁸⁰ Uludağ, a. g. e. , s. 57.

⁸¹ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 93.

⁸² Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 217.

⁸³ Kelâbâzî, (1992), *Doğuş Devrinde Tasavvuf, Ta'arruf*, 2. Baskı, Haz. : Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 99.

⁸⁴ Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 94.

Çok cahil oldu. Çünkü maksadı kavrayamadı. Aranılandan bilgi edinemedi. O mekânda, anlayamamak, anlamaktır. Bilmediğini söylemek, bilmektir. Allahu Teâlâ'yı bilmemek, şaşırıp kalmak, onu tanımaktır. ⁸⁵ 'İnsan Rahman'ın halîfesi olunca zarurî olarak, emanet yükünü taşımak onun için taayyün etti. Zîra sultanın ihsanlarını, ancak onun taşıyıcıları çekebilir. İmam Rabbânî'ye göre bu emânet, bütün eşyânın niyabet yolu ile kayyumiyetidir. Bu niyabet dahi, insan fertlerinin pek kâmil mânâda olanlarına mahsustur. Yani insân-ı kâmilin muamelesi öyle bir dereceye çıkar ki; hilafet hükmüne göre, bütün eşyânın ayakta durmasını sağlar. Varlık feyzinin hâsıl olması, zâhire ve bâtına bağlı bulunan diğer kemalâtın bekâsı her şeyde onun tavassutu ile olur. Eğer melek ise onun tevessülü ile olur. Eğer insan veya cin ise onunla teşebbüsünü yapar. Hakîkatte bütün eşyânın teveccühü, onun canibindedir; her şey ona maildir. Onlar bu mânâyı ister bilsinler; ister bilmesinler... Zîra o; 'zâlum ve cehul...' diye anlatılmaktadır. Yâni nefesine çok zulüm eder, o kadar ki; vücudundan ve vücudunun tevabiinden hiçbir eser ve bir hüküm bırakmaz. O, nefesine böyle bir zulüm etmemiş olsaydı; bu emânetin ağırlığını taşımaya hak kazanmazdı. Onun cehâleti de çoktur. Matlubdan yana, onun bir bilgisi ve idraki de yoktur. İdrakten yana aczi vardır; maksud bilgisi şânında dahi, cehli vardır. O yerde böyle bir acz ve cehâlet kemal mânâda mârifettir. O makamda en câhil, en fazla irfana sâhip olandır. Hiç şüphe edilmeye ki onların en çok irfan sâhibi olanı bulunanı emâneti taşımaya en çok lâayık olandır. ⁸⁶

Sonuç

Romanda başkişi Naci'nin bohem bir hayattan şeriat ve tasavvuf hayatına yönelmesi ve mürşidini bulmasıyla yaşadığı dönüşüm söz konusudur. Yazar, tasavvufi bilgileri güvenilirliği nedeniyle nakil yoluyla vermeyi tercih etmiş, ancak bu durum romanın akıcılığına ve kurgusuna zarar vermiştir. Bu nedenle roman kimi yerlerde bir konferans havasından kurtulamamıştır. Yazarın romanda başkişi Naci'ye bir konferans verdirmesi de bu sonucun oluşmasında etkili olmuştur. Netice olarak tasavvufun romanda kahramanın hayatında işlenerek yansıtıldığını söylemek zordur. Din ve tasavvuf konuları genellikle yazarın fikir eserlerinde olduğu gibi işlenmeden romana yerleştirilmiştir.

⁸⁵ İmam Rabbânî, *Mektubat Tercemesi*, 1. Cilt, s. 497-8.

⁸⁶ İmâm-ı Rabbânî, (1978), *Mektûbât-ı Rabbânî*, cilt:2, Çeviren: Abdülkadir Akçiçek, İstanbul: Çile Yayınları, s. 1195-6.

Kaynakça

- Bahtiyar, Lâle, (2006), *Sûfî, Tasavvufî Arayışın Dışavurumu*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Cebecioğlu, Ethem,(2009), *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 5. Bs. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Çantay, Hasan Basri, (2005), *Tefsirli Kur'ân Meâli*, 1. Cilt, İstanbul: Risale Yayınları.
- Çetin, Nurullah, (2012), *Edebiyat İncelemeleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demirli, Ekrem, (2013), *İbnü'l Arabî Metafizîği*, İstanbul: Sufî Kitap.
- Ebû Abdîrrahmân es-Sülemî, (1981), *Tasavvufun Ana İlkeleri, Sülemî'nin Risaleleri*, Çev: Süleyman Ateş, Ankara: Ank. Üniv. Basımevi.
- Tercüme: Zafer Erginli vd. , (2006), *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kalem Yayınevi.
- İbn Arabî, (2009), *İlâhî Aşk*, 13. Baskı, İstanbul: İnsan Yayınları.
- İbn Kesir, (1987), *Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri*, 15. Cilt, Çevirenler: Dr. Bekir Dağlı, Dr. Bedrettin Çetiner, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İmâm-ı Rabbânî, (1968), Ahmed Fârûkî Serhendi, *Mektubat Tercemesi*, Terceme: Hüseyin Hilmi Işıık, 1. cilt, İstanbul: Sönmez Yayınları.
- İmâm-ı Rabbânî, (1978), *Mektûbât-ı Rabbânî*, cilt:2, Çeviren:Abdülkadir Akçiçek, İstanbul: Çile Yayınları.
- Kelâbâzî, (1992), *Doğuş Devrinde Tasavvuf, Ta'arruf*, 2. Baskı, Haz. : Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kısakürek, Necip Fazıl, (2010), *Aynadaki Yalan*, 21. Basım, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, Necip Fazıl, (2010), *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, 8. Baskı, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, Necip Fazıl, (1968), *İdeolocya Örgüsü*, İstanbul: Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü Talebe Derneği Yayınları.
- Kocahanoğlu, Osman Selim, (1983), *Türk Edebiyatında Necip Fazıl Kısakürek, Hayatı, Sanatı, Çilesi Hakkında Tüm Yazılar 1*, İstanbul: Ağrı Yayınları.
- Kurt, İhsan, (2000), *Çiledeki İnsan, Necip Fazıl*, 2. Bs. , Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuşeyri, (2009), *Kuşeyri Risâlesi*, Haz. Süleyman Uludağ, 5. Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Polat, Nâzım Hikmet, 'Aynadaki Yalan'a Dâir', Osman Selim Kocahanoğlu, (1983), *Türk Edebiyatında Necip Fazıl Kısakürek, Hayatı-Sanatı- Çilesi Hakkındaki Tüm Yazılar 1*, İstanbul: Ağrı Yayınları, s. 407.

Okay, M. Orhan, (1987),. *Necip Fazıl Kısakürek*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Yılmaz, Durali, 'Roman Geleneği ve 'Aynadaki Yalan', Osman Selim Kocahanoğlu, (1983), *Türk Edebiyatında Necip Fazıl Kısakürek, Hayatı-Sanatı- Çilesi Hakkındaki Tüm Yazılar 1*, İstanbul: Ağrı Yayınları, , s. 424-5.

Uludağ, Süleyman, (2005), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, İstanbul: Kabalcı Yayınları.